

חג השבועות החג הכפול

מבוא:

באתיופיה עונות השנה הפוכות מישראל.
סתיו ולאחריו עונת הזריעה בניסן,
אביב ולאחריו עונת הקציר בתשרי.
מצ"ב תרשים.

את סיומה של עונת הקציר ציינו שבעה שבועות לאחר שמיני עצרת,
דהיינו יב כסלו=חג הקציר= הדר מארר.
בסביבות מועד זה מסתיימת קצירת הטף באתיופיה.
נהגו להביא אל הקייס במסגיד את ראשית ביכורי האדמה של כל היבולים.

חג השבועות שמתקיים בסופה של ספירת העומר (יב' סיוון) נקרא סאני מארר.
התוכן של סאני מארר הוא מתן תורה ולא חג הקציר,
כי אין קציר בחודש סיוון באתיופיה.

כיצד הפך חג השבועות מחג הקציר לחג מתן תורה במסורת הקהילה במסורת חז"ל?

הדעות:

עמדה 1: חג בעל מהות כפולה. היסטורית – מתן תורה. טבעית – ביכורי הקציר.
חלוקת כפילות חג השבועות לשני תאריכים מבטאת את המהות הכפולה של החג – מתן
תורה והיסטורי והקציר החקלאי טבעי - על כן דברי חז"ל המקשרים בין מתן תורה לחג
השבועות מעוגנים במסורת קדומה, הנרמזת כבר בספר דברים המצווה "וזכרת כי עבד
היית במצרים, ושמרת ועשית את החקים האלה" (ט"ז, יב), ולא נלקח בתקופה מאוחרת
ממסורת כת זו או אחרת. (הרב יואל בן נון, מתוך הספר שמור וזכור עמ' 430-434)

עמדה 2: במקור רק חג קציר: שמירת חג השבועות כחג מתן תורה לא משקף מסורת
קדומה אלא נבע מתוך זיהוי של כתות קומראן – ים המלח, ומשם לאתיופיה. הדרשות
המשקפות זיקה זו הינם פרשנות מאוחרת.

הדיון

עמדה 1: חג בעל מהות כפולה. (הרב יואל בן נון)

ביכורים - חג אחד, שני תאריכים מקבילים

מסורת 'ביתא ישראל' קבעה, שספירת העומר מתחילה ב-כ"ב בחודש האביב (בפינו, ניסן),
כלומר ממחרת שביעי של פסח. בהתאם לכך י"ב בסיון הוא היום החמישים, ובו חגגו את חג
השבועות.

אבל כאן ניצבו בני העדה באתיופיה בפני בעיה ייחודית. התורה מגדירה את חג השבועות
כחג הקציר והביכורים –

"וְחַג הַקֹּצִיר בְּכוֹרֵי מַעֲשֵׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה" (שמות כ"ג, טז);

"וְחַג שִׁבְעַת תַּעֲשֶׂה לָּךְ בְּכוֹרֵי קִצִּיר חֲטִיִּם" (שמות ל"ד, כב);

"עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום, והקרבתם מנחה חֲדָשָׁה לה' ... לָחֶם
תִּנְחָפֶה שְׁתֵּים ... בַּכֹּרִים לה' " (ויקרא כ"ג, טז-ז);

"וַיִּזְוֶם הַבְּכוֹרִים בְּהִקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לה', בְּשִׁבְעַתִּיכֶם ... " (במדבר כ"ח, כו);

"... מִהַחֵל חֶרֶם בְּקֶמָה תַּחֲלֵל לִסְפֹּר שִׁבְעָה שָׁבָעוֹת – וְעִשִּׂיתָ חֹג שִׁבְעוֹת לה' אֶל־לִהְיָךְ ..."
(דברים ט"ז, ט-י);

אולם, העונות החקלאיות באתיופיה הפוכות מאשר בארץ ישראל. בפסח מתחילה עונת
הזריעה והגשמים, ולאחר סוכות עונת הקציר וביכורי הפירות. (מצ"ב גרף מְשֻׁקָּעִים
וטמפרטורה באתיופיה). יהודי אתיופיה ברובם המכריע לא היו אומנים ובעלי מלאכה, ולא
הסתגרו בגטאות ובישיבות. הם היו חקלאים, כמו רוב התושבים באתיופיה, והם לא יכלו
להתעלם מן הפער של חצי שנה, בין חג הקציר והביכורים שבתורה, לבין הקציר והביכורים
שבחיייהם, באתיופיה.

כדי להתאים את מעגל החגים לארץ מגוריהם, פיצלו בני 'ביתא ישראל' את חג השבועות של
התורה לשני מרכיביו היסודיים – החקלאי וההיסטורי – הקציר והתורה. מסורת העדה עֲצָבָה
את החג שחל חמישים יום לאחר הפסח (י"ב בסיון), כחג קבלת התורה עם הזריעה - 'סֵאנָה
מֶאָרֶר' (סֵאנָה=שם החודש המקביל לסיון בלוח האתיופי, מֶאָרֶר=קציר) – ולאחר שישה
חודשים, שבעה שבועות לאחר היום השביעי של חג הסוכות (בי"ב בכסלו) חגגו חג קציר שני
- 'הִידֶר מֶאָרֶר' (הִידֶר=שם החודש המקביל לכסלו בלוח האתיופי, מֶאָרֶר=קציר), כדי להשלים
את חגיגת הקציר, שלא יכלו לחוג בסיון.

זוהי מעין השלמה 'מדרבנן' ('רבנן' של חכמי 'ביתא ישראל'), של מרכיב עיקרי בחג של תורה,
שאי אפשר היה לציין אותו במועדו, באתיופיה. ביטול גמור של חגיגת קציר לא עלה כלל על
דעתם, כי פירוש חקלאות שאין בה עבודת ה', וביטול מצוות התורה, ומגמתה.

הם הבינו היטב גם את לוח המועדים הכפול שבתורה, ובייחוד לא טעו בהבנת הכפל של חג
השבועות, שהוא גם חג קציר וביכורי החיטה, וגם 'זמן מתן תורתנו'. שכולו של חג השבועות
בכורח המציאות החקלאית האתיופית, מראה בעליל את כפל המשמעות של חגי התורה,
בהבנה הפשוטה, הראשונית, שאיננה מתוחכמת, ואף לא מתחכמת.

הם הבינו גם, שלא תיתכן חגיגת קציר בלי ספירת שבעה שבועות. מכאן צמחה ספירה
מקבילה אחרי סוכות, ספירת עומר אתיופית כתמונת ראי של ספירת העומר בתורה,
המותאמת לעונות של ארץ ישראל. ויחד עם זה, גם שמרו בנאמנות על הספירה שבתורה,
אף שאיננה מתאימה כלל לחקלאות באתיופיה. הספירה המדויקת והמקבילה, ממחרת
שבעת הימים של חג המצות, ושל חג הסוכות, מוכיחה, שאין אלו שני חגים, אלא חג אחד
בשני תאריכים, שהגלות חייבה את פיצולו. בשונה מרוב יהודי הגלויות, הם לא ויתרו על החג
החקלאי, כי בהיותם חקלאים לא עלה כלל על דעתם, שאפשר לעבוד את ה' בלי החג
החקלאי.

המועד של חג הקציר האתיופי, חמישים יום אחרי סוכות (י"ב בכסלו) תאם את עונת הקציר
וההמלטה באתיופיה. ימים אלו התאפיינו בעבודה רבה בשדה, מצב רוח מרומם, שמחה
ביבולים מבורכים והודיה לה' יתברך על כל הטוב "אשר גמלנו". הקוצרים בילו שעות רבות
בשדות, אכלו, שתו ורקדו. לעיתים אף לנו בצד ערימות היבול (ראו תמונה של שמחת
הקציר).

כמקובל בכל חג, גם בחג הקציר האתיופי, כבסו, רחצו וטבלו, הכינו את סעודות החג ועלו
לעת ערב אל המסגיד לתפילת חג. למחרת הביאו אל המסגיד את ראשית ביכורי הפירות
ואת הָדָאָבּוּ (לחם קודש), שנאפה מהתבואה החדשה. היו שהביאו גם מבכורות צאנם. הביאו

את המובחר מכל מה שגידלו, בעיקר טף אך גם חיטה ושעורה שנקצרו בעונה זו, איש כנדבת ליבו.

כמו בחג הקציר שבתורה, לא כולם הביאו באותו יום, כי כל אחד הביא לפי זמן ההבשלה של יבולו. החלו להביא ב"ב בכסלו ואילך, בהתאם להבשלה ולעונת ההמלטה שחלה בעונה זו. הביכורים לסוגיהם השונים ולחם הקודש הונחו לפני הקסים במסגיד והם ברכו עליהם. מאכלים אלו נחשבו קדושים והם ניתנו לקסים ובאמצעותם גם לעניים, יתומים ואלמנות, כמפורש בתורה במיוחד בחג השבועות (דברים ט"ז, ט-יב).

מהיכן נטלו בני העדה עוז ותעצומות לשכפל חג בלוח העברי כתמונת ראי, מחודש סיון לחודש כסלו? בגלויות רבות נדד עם ישראל, ובשום מקום לא שכפול של חג בגלל חוסר התאמה לעונה חקלאית. תמימותם ונאמנותם של קהילות 'ביתא ישראל' לשמירת התורה בתנאים קשים ושונים מאד מכל מה שידעו שאר גלויות ישראל, אין לה אח ורע.

ונראה להשיב: דרכה של תורה לציין את החגים לפי יום קבוע בחודש, כגון: "בחדש הראשון בארבעה עשר יום לחדש", "בחדש השביעי באחד לחדש", וכן בשאר המועדים. אולם, בחג הביכורים חרגה התורה ממנהגה, ואין בתורה מועד מדויק (יום בחודש) לחג הביכורים. מועד החג בתורה נקבע על פי ספירת שבעה שבועות מהנפת העומר (ויקרא כ"ג, טו) או "מהחל חרמש בקמה" (דברים ט"ז, ט). חג השבועות שבתורה איננו אלא התחלת הביכורים – שתי הלחם (ויקרא כ"ג, יז) של "בכורי קציר חטים" (שמות ל"ד, כב), כקרבן ציבור – אבל הבאת הביכורים של כל אדם מישראל אין לה בתורה מועד קבוע, אלא היא תלויה ב"ראשית כל פרי האדמה" (דברים כ"ו, ב) – חז"ל פירשו את עונת הביכורים העיקרית מחג הקציר (שבועות) עד חג האסיף (סוכות), ואף הוסיפו זמן לביכורים עד חנוכה. הדברים מבוארים במדרש ההלכה לספר דברים (ספרי פרשת כי-תבוא, רצ"ז): "מעצרת ועד החג מביא וקורא מהחג ועד חנוכה מביא ואינו קורא רבי יהודה בן בתירה אומר מביא וקורא". טווח של שבעה חודשים קבע המדרש לקיום מצוות הביכורים, בהתאם לאופייה המיוחד של מצווה זו והתלות בהבשלת היבול החקלאי. למעשה, אין פרי ארצישראלי שאינו מבשיל בתקופה זו. כך מתבאר היטב היסוד בתורה ובהלכה למנהגם של 'ביתא ישראל', שהתאים את הבאת הביכורים לעונת ההבשלה בארצם. אמנם, התאמה זו לא התנהלה במסלול של ביכורי יחידים, אלא כתמונת ראי לספירת העומר ולחג השבועות של כלל ישראל.

תמיכה: הרב שמשון לוינגר

ומכאן למדנו שגם 'ביתא ישראל' הכירו את חג השבועות כזמן מתן תורתנו. אף שהדבר לא מפורש בתורה, ומסורת קדומה היא שעברה לתורה שבעל פה.

מעניין גם שבני 'ביתא ישראל' המשיכו לקרוא לחג השבועות של סיון 'מארר', 'חג-הקציר', אף שלא היה זה הקציר במקומם, הרי בארץ ישראל זה זמן הקציר, והם ציפו לשוב לארץ ולמור חוקות קציר בזמנם.

כדאי לציין, ש'ביתא ישראל' עשו בכל חודש ציון למועדים השנתיים. כל י' בחודש היה זכר ליוה"כ; כל י"ב בחודש - זכר לחג השבועות; וכל ט"ו בחודש - זכר לפסח. והוא מנהג נאה שניתן לעשות כדוגמתו, ע"י לימוד קצר בעניינו של יום. בכל י' בחודש בענייני תשובה; בכל ו' בחודש בענייני תורה, ובכל ט"ו בענייני יצי"מ וגאולה. ואולי כך פירשו חכמי ביתא ישראל, שחג הקציר נמדד כשבעה שבועות 'מהחל חרמש בקמה', ונסתפקו אם הולכים אחרי 'החל חרמש בקמה' במקומם, או אחרי ראשית הקציר בא"י, ומספיקא החמירו לשני הצדדים. י"ב בסיון לפי א"י וי"ב בכסלו לפי מקומם.

תמיכה: רב יואל בן נון

ואם תעיין בספרי הנ"ל בפרק על חג השבועות (עמ' 121-123) תראה, שתחילת עשרת הדברים מפורשת בשבועות בספר דברים (ט"ז, יב), בפסוק מיוחד רק לחג השבועות עם הציווי לתת חלק בקציר לגר יתום ואלמנה (כמו בעז במגילת רות) - "וזכרת כי עבד היית במצרים, ושמרת ועשית את החקים האלה" - שזה פסוק מפורש על חוקי התורה בשבועות, בזכירה - שמירה ועשייה.

מסתבר מאד שקדמונינו וקדמוני 'ביתא ישראל' בימי בית שני, ידעו זאת, ולמדו מן הכתוב בדברים על פירוש הכתובים בשמות י"ט, ובויקרא כ"ג.

קושיה: רון אחיטוב

לגבי הקשר בין חג השבועות ולמתן תורה: הזיהוי הזה מופיע בספר היובלים, למרות שהתאריך שם אינו סיוון. כמובן מספר היובלים עבר הזיהוי גם לאנשי ים המלח.

לאחר שעברה הסכנה של הכיתות של אנשי ים המלח אומצה המסורת ע"י חז"ל, בתקופת התלמוד.

תשובה: הרב יואל בן נון

הרעיון של מתן תורה בשבועות לא בא מספר היובלים - אלא מספר דברים (ט"ז, יב), וממקומות נוספים בתנ"ך כפי שהראיתי בספרי זכור ושמור, בפרק על שבועות. גם 'ביתא ישראל' לא קיבלו זאת מספר היובלים, כי הם (כמו חז"ל) נהגו בדיוק להפך ממנו בעיקר העיקרים שבו - בלוח השנה. לכן ברור, שגם הלכות שבת לא הגיעו ל'ביתא ישראל' מהיובלים - אלא הגיעו במקביל - גם ל'ביתא ישראל' וגם ליובלים ממקור קדום עצמאי מחוגי החסידים בתחילת התקופה החשמונאית - וכך הוכחתי בספרי הנ"ל, בפרקים על מחלוקות הלוח ומחלוקות השבת בימי בית שני. גם מתן תורה בשבועות הגיע ליובלים (והוא פירשו לפי הלוח הפורש), והגיע במקביל ל'ביתא ישראל', ולחכמים בירושלים, שמהם קיבלו חז"ל.

תמיכה: הרב שמשון לוינגר

כלל הוא בפילולוגיה שכשמוצאים הקבלה בין א' ל-ב, - יכולות להיות ארבע אפשרויות: 1. א' לקח מ-ב'; 2. ב' לקח מ-א'. 3. א' ו-ב' לקחו ממקור משותף. 4. א' ו-ב' הגיעו לאותה מסקנה הגיונית במקביל.

במקרה דנן, היחסים המתוחים, בלשון המעטה בין ה'פרושים' לבין הכיתות - יוצרים בעייתיות גדולה לאפשרות של השפעה הדדית. אולי בימי בית שני, יכלו ויכוחים הדדיים להביא גם למעבר רעיונות בין המתווכחים, אך אחר החורבן גבה טורא ביניהם ונתפרדה החבילה לגמרי. חז"ל תיקנו ברכה מיוחדת נגד אותן כיתות, מה שלא איפשר ישיבה יחדיו באותו בית כנסת, ומהיכן תצמח הפרייה הדדית?

לפיכך נראית סבירה יותר האפשרות שמדובר במסורת קדומה משותפת, או בתובנה אליה הגיעו שני הפלגים במקביל. הרי כולם קראו בתורה שמעמד הר סיני היה בחודש השלישי, וכולם קראו בדברים את הפסוק שציין הרב בן-נון על זכירת החוקים בחג השבועות, וכולם יכלו להגיע למסקנה דומה גם ללא קשר הדדי.

התורה רואה את מעמד הר סיני, כחלק מהתהליך של יציאת מצרים, 'בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה', שיאה של יציאת מצרים היא הכניסה לארץ. התורה לא ניתנת בבת אחת. ככל שמתרחקים ממצרים, מתגלה התורה יותר. בעת יציאת מצרים קיבלו מצוות בודדות. במרה נוספו 'חוק ומשפט'. בהר סיני נאספו כל העם ל'עצרת',

'יום הקהל', עצרת בה שמעו קול אלקים ואת עשרת הדברות, ובארבעים השנים שהיו עם משה במדבר, קיבלו עוד מצוות ופרשיות והדרכות בעל פה. השלמת התורה היתה עם פטירת משה והכניסה לארץ. יציאת מצרים וקבלת התורה - חד הם, תהליך שראשיתו בא' בניסן ב'תמ"ח ושיאו בז' באדר ב'תפ"ח.

ניתן לומר ששלושת הרגלים קשורים ליציאת מצרים, ע"י המספר 7. יו"ט ראשון של פסח הוא יום היציאה. 'שביעי של פסח' הוא היום השביעי ליציאה. 'שבועות' הוא השבוע השביעי ליציאת מצרים; 'סוכות' - החודש השביעי ליציאת מצרים. ו' בסיון הוא גם תחילת יציאתו של משה לרשות הרבים. אם משה נולד בז' באדר - הרי שלושת חדשי הצפנתו הושלמו בו' בסיון, וביום זה קיבל את שמו-ייעודו: 'מושה', העתיד למשות את עמו.

שאלה: גילי שטרן

כיצד הדבר קשור לתאריך של מתן תורה שלפי פשט המקרא יכול להיות או בשלישי או בשישי בסיון? אם הגיעו בני ישראל לסיני בראש חודש, ואם הגיעו בטו' לחודש כשלשה חודשים מזמן היציאה, אז מתן תורה היה לכאורה שלשה ימים אחרי טו' בו. ולדעת ספר היובלים היה בטו כמו יתר החגים. אבל יב-יג? זה תאריך שאין לו מקום מבחינת מתן תורה, אלא בקישורו לפסח.

תשובה: הרב יואל בן נון

בתורה אין תאריך למעמד הר סיני במכוון, כי מתן תורה הוא יום אחד לכל הדורות, וכך הוא מתואר בספר דברים פרק ד'.

אבל התורה מציינת במפורש את הקשר של חג השבועות לעשרת הדיברות - גם כן בספר דברים (ט"ז, יב), בפסוק של זכירה, שמירה ועשייה של החוקים מיציאת מצרים, וזה פסוק שכתוב רק בחג השבועות - "וזכרת כי עבד היית במצרים ושמרת ועשית את החקים האלה." את זה הבינו חז"ל כמו 'ביתא ישראל'. הדרשות על חישוב הימים בספר שמות באו אחר כך. קריאת התורה המקורית (במשנה) לחג השבועות היא הפסוקים מדברים, ולא הפרק משמות. גם לפי חז"ל, היום - י"ב בסיון - היה סוף הקרבת הקרבנות של שבועות בבית המקדש. ההבדל בין חז"ל ל'ביתא ישראל' הוא מועד תחילת הספירה, ממחרת יום טוב הראשון, או ממחרת כל שבעת ימי החג. הרחבת דברים בספרי 'זכור ושמור', בפרק על חג השבועות.

עמדה 2: במקור רק חג קציר

ברור לי שספר היובלים לא המציא את הרעיון יש מאין. יש רמזים בכמה מקומות בתנ"ך, אבל בשום מקום לא ידוע לנו על זיהוי מפורש כזה. כתבתי על זה קצת ב'חג ישראלי'. אני מניח שאתה, בבקיאותך הרבה, מצאת את הרמזים הללו ורמזים נוספים.

המאמץ הניכר במדרשי חז"ל לטעון שמתן תורה היה יום לפני או אחרי חג השבועות הוא בברור, לדעתי, אנטייתזה לזיהוי המתבקש הזה. אבל בתקופת התלמוד זה נראה כמעט מובן מאליה, "יום שנתנה בו תורה". מדוע אין אמירה כזו בתקופת המשנה? - ההסבר היחיד שעולה על דעתי הוא ההתנגדות לאנשי ים המלח. עד תקופת התלמוד כבר אבד זכרם.

קושיה: הרב יואל בן נון

הבעיה הגדולה היא במילים "לא ידוע לנו" - מי אלה הכלולים ב"לנו?"

לי כן ידוע פסוק מפורש בספר דברים בחג השבועות שלמרבה הצער לא ייחסו לו משקל מסיבות שכתבתי עליהן בספרי - אילו היה שם פסוק אחד על זכירת קול השופר כולם היו מבינים, אבל זיקה מפורשת ל"אנכי ... אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים" לא נחשבה, וחבל.

יש גם רמזים רבים, אבל זה פסוק מפורש, והוא בולט במיוחד בקריאת התורה של שבועות במשנה.

מהתקופה שקדמה לחשמונאים, כמעט ואין "לנו" ספרות כתובה, כך שלא ניתן להוכיח דבר - אבל ניתוח זהיר מוליך למסקנה שמסורות והלכות הגיעו במקביל ליובלים כמו לקבוצות אחרות, וראו בספרי הנ"ל.

קושיה: שמשון לוינגר

בתקופת התנאים שהיו מקדשים ע"פ הראיה וחג השבועות היה יכול לחול בה', ו' או ז' בסיון. כך שאין מקום לומר שדרשות תנאים שמתן תורה היה בה' או בז' באו לשלול את הזיקה בין חג השבועות למתן תורה. אדרבה, העיסוק בתאריכו של מתן תורה מעיד על חשיבות ציון זמן זה. הביסוס של זמן מתן תורה בין ה' לז' בסיון רק סייע למסורת חז"ל שחג השבועות נמדד מיו"ט ראשון של פסח. הרי לפי הצדוקים שהספירה מתחילה משבת - יכול להיות כמעט שבוע בין זמן מתן תורה לבין חג השבועות.

רמז למעמד הר סיני יש גם בשמו של חג השבועות בלשון חז"ל: 'עצרת', בתורה לא נזכר בשום מקום השם 'עצרת' לחג השבועות, ונראה פשוט ש'עצרת' והוא 'יום הקהל' שבו מכונה בתורה מעמד הר סיני.

ובבריייתא (מגילה לא,א): 'בעצרת' שבעה שבועות" ומפטירין בחבקוק. אחרים אומרים: 'בחדש השלישי' ומפטירין במרכבה'. הן ההפטרה בחבקוק והן במרכבה קשורות למעמד הר סיני. ודאי שהקריאה ב'בחדש השלישי', וגם בקריאת 'שבעה שבועות' שלדעת תנא-קמא נזכרה זכירת חוקיו של הקב"ה, וכפי שציין הרב בן-נון.

הוא אומר: כבר בתקופת המשנה התקשר חג השבועות עם מתן תורה

(גם אין הגיון שאמוראים יעזבו מסורת משנאית לטובת מסורת כיתתית. ואיך בכלל הגיעה מסורת כיתתית שעברה מן העולם שנים רבות לפני כן הישר לבתי מדרשם של האמוראים?)

תשובה: רון אחיטוב

לר' יואל:

הפסוק שאתה מציין אליו אכן מזכיר את העבדות במצרים, הנזכרת גם בדבר הראשון במתן תורה. העבדות והיציאה ממצרים נזכרת בתורה גם בעשרות מקומות נוספים, ונקשרת לעשרות מצוות, ביניהן גם לחגי פסח וסוכות. לכן קשה לראות בה טענה שמתן תורה התרחש בשבועות. כמובן יש מקום למדרש כזה, והוא אכן נעשה כנראה ע"י קדמונינו, אבל הוא אינו מופיע בין מדרשי התנאים, לא במכילתות ולא בספרי. ראייה יותר חזקה, אבל עדיין לא הכרחית, היא בדברי הימים ב פרק טו.

אינני מבין מה מפריע לך בטענה שספר היובלים הוא הראשון שמנסח את הקשר בין מתן תורה לחג השבועות בפירוש. אין בטענה זו עידוד לדרכו של ספר היובלים, וגם כמובן לא הוא כתב את הרמזים הרבים בתנ"ך. יתכן בהחלט שגם קבוצות אחרות עמדו על הקשר הזה, וגם שהזיהוי הזה היה ברקע של תודעת היהודים באופן כללי, אבל אין לכך ראייה ברורה. מצד שני ראה מה שכתבתי לר' שמשון, בהמשך.

ספר היובלים, למרות שאומץ ע"י קבוצות פורשות, מייצג בכמה וכמה עניינים את דעותיהם של יהודים קדמונים, והדחייה של הלוח שבו אינה כוללת את דחיית כל דבריו. הספר לא נכתב כדי להרגיז אותנו אלא כדי לשקף את התורה היהודית כפי שהאמינו מחבריו. אז למה לכעוס עליו?

לר' שמשון:

נכון שבלוח של חז"ל לא היה תאריך לחג השבועות. אבל בשנה של יציאת מצרים, שבה ניתנה התורה, מתעקשים חז"ל לטעון שמתן תורה חל יום אחרי חג השבועות - ראה שבת פז ב. לא היה להם קשה לזהות את התאריכים, אבל הם אינם עושים זאת. ההתעקשות הזאת אינה מובנת לי, ואני מניח שהיא נובעת מהתנגדות לטענת אנשי ים המלח. בדומה לכך, העובדה שהמשנה אינה קושרת את חג השבועות למתן תורה אומרת גם היא דרשני.

ר' אלעזר בן פדת הוא הראשון בתלמוד שמזהה את החג עם מתן תורה (פסחים סח ב). ומעניין שהוא אינו מתאמץ כלל כדי לאשש את הטענה הזאת, אלא מניח אותה כדבר ידוע ומובן מאליו. די ברור לי שהזיהוי הזה כבר היה נפוץ בעולמו מימים קדומים, לפי דעתי - לפחות מימי ספר היובלים.

הכינוי "עצרת" באמת אינו מובן, כי בתורה שבכתב (וגם בימינו) הוא שמור לשמיני עצרת, אבל קשה לראות בו רמז למתן תורה, שבו לא הופיעה מילה זו, אלא הביטוי "יום הקהל". הקריאות וההפטרות הן עניין לדיון נפרד, ובכל מקרה אין במשנה הצעה לקרוא את סיפור מתן תורה כפי שאנו נוהגים היום.

תשובה: הרב יואל בן נון

הפסוק הזה בספר דברים כתוב רק בשבועות, ואין פסוק כזה בפסח ובסוכות - ההוראה לשתף גם עבדים, גם גר יתום ואלמנה בשמחת החג מופיעה גם בסוכות, אבל בלי הפסוק המכונן - "וזכרת כי עבד היית במצרים, ושמרת ועשית את החקים האלה" - נכון, יש פסוקים דומים, רובם בספר דברים, החל מדיבור שבת בעשרת הדיברות - וגם זה מחזק את הקשר של חג השבועות לעשרת הדיברות - אבל הצרוף של זכירה, שמירה ועשייה של "החקים האלה" (ולא רק של "הדבר הזה") הוא ייחודי לחג השבועות, ובולט מאד היעדר הפסוק הזה בחגים המקבילים, שהקשר שלהם ליציאת מצרים הרבה יותר מפורש בניסוחים אחרים ("כי בסכות הושבתי את בני ישראל...").

לכן אני טוען, שזה מפורש בספר דברים ולא רק נרמז.

כשאומרים בשבועות "מתן תורה" מתכוונים לחרדה הגדולה, לסערת הברקים והרעמים, ולקול השופר החזק - כי זה מה שאנשים מרגישים בהזדהות - זה באמת נובע מקריאת התורה המאוחרת של "בחדש השלישי", וכל חידושי המדרש המאוחר הם למצוא שם את הרמזים ואת הקשר לשבועות, בעיקר על סמך ההקבלה (השנויה במחלוקת) של "ששת ימים, ויקרא אל משה ביום השביעי", שבסוף משפטים.

בספר דברים - בתיאור יום הקהל אין שום רמז לתאריך מסוים, והמגמה היא הפוכה - יום מכונן אחד לכל הדורות, ולא יום שאפשר לחזור עליו מידי שנה.

לכן, בתפיסה הקדומה - לפי ספר דברים - מדובר בשבועות על הדיברות ועל משמעותם ביחס לעבדים, ולגר יתום ואלמנה, בשמחת הקציר, וזה מוסכם היה וקדום, וכך הגיע גם לאתיופיה, וגם ליובלים.

ב'ביתא ישראל' חגגו שבועות ב"ב בחודש שאנו קוראים לו סיוון, ובמקביל חג קציר ב"ב במה שקרוי כסלו - שבעה שבועות ממחרת החג האחרון של פסח, ושל סוכות. זה מדהים.

אני כועס על היובלים כי הוא הוביל את הפילוג הדתי הגדול בעם ישראל בימי בית שני - פילוג הלוח והחגים, ועזיבת ירושלים (הפוך מ'ביתא ישראל')

אבל למה לא תקראו את כל זה בספר שלי, בצורה מסודרת? למה לכתוב שוב את כל זה בראשי פרקים?

קושיה: יעקוב לופר

הרב יואל, אני חושב שההרים שאתה תולה בשערת הכתוב בספר דברים פשוט גוזמא, זה לא יותר מאשר דרוש, וחלש מאוד. ושמרת ועשית את החוקים האלה - ספירת שבעת השבועות, והשמחה לפני ה' יחד עם הגר היתום והאלמנה. מדוע 'החוקים האלה' כה קריטי לדעתך? מה ההבדל בין זה ובין 'ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה' הכתוב בפסח? שמעתי פעם השערה שחג מתן תורה נוצר לאחר שחרב בית המקדש ומצוות הביכורים הפכה ללא רלוונטית, כך שהחג התרוקן מתוכנו, והמצב הזמין תוכן אחר. ואכן קריאת התורה בזמן המשנה לא היתה של מתן תורה אלא 'שבעה שבועות תספר לך'.

תשובה: הרב יואל בן נון

שמירת החוקה למועדה "מימים ימימה" נאמרה על הלוח הכפול, שיחול החג תמיד "בחדש האביב", ולא על פסח כשלעצמו.

לפי דעתי, אינכם יודעים לקרוא ולהבין פסוקי תורה - אבל זקני 'ביתא ישראל' וקדמוניהם, כמו חז"ל, בהחלט ידעו.

אני מצטער ומבקש מחילה מכל מי שנפגע, ואני מצטער שנגררתי לדיון. מי שרוצה להבין אותי - כתבתי על כך בספרי.

התבטאתי בחריפות מפני שאני נפגעת מן היחס המתנשא לדברים שכתבתי - כאילו אין אג'נדה למי שיודע בוודאות מהיכן לקחו חז"ל, ואיך לפרש את דבריהם, וכאילו מי שחושב כמוני ממציא דרושים מוגזמים לעילא וחושב שהם פשט, גם אם לא באמת קרא אותם לעומק.

אני סופג את היחס הזה כלפי רעיונותי ויצירותי בתורה זה עשרות שנים (מאז המאמר על יוסף ואביו), ובכל זאת אני שורד ובוטח בה' ובמה שזיכה אותי בתורתו. אני חוזר ומבקש מחילה ממי שנפגע, ואני גם מוחל מראש לכל מי שמצטער על הפגיעה בדברים שלי. ייתכן, שאפסיק את השותפות בקבוצה כדי שלא לפגוע, ולא להיפגע.

הרחבה: הרב שמשון לוינגר

א. לגבי דיוני התנאים על תאריך מעמד הר סיני

'סדר עולם רבה' (מהד' רד"ב רטנר), סוף פרק ה': 'בשלישי בששה לחדש נתנו להם עשרת הדברות ויום השבת היה'. לדברי המהדיר שם, הערה נ', זו דעת רבנן, אבל לדעת דעת רבי יוסי ורבי יהודה ניתנו עשרת הדברות בשבעה לחודש, כאמור בתוספתא ערכין פרק א': רבי יהודה אומר: חל עצרת בשבעה בסיון סימן יפה לעולם וכן מצינו שהיו ישראל עומדין לפני הר

סיני...'. בהערה נא מציין המהדיר למכילתא בשלח הסוברת שמעמד הר סיני היה בששה לחודש וששי בשבת היה.

הוא אומר:

לדעת תנאים היה מעמד הר סיני בששי או שביעי בסיון, שניהם ימים שבהם יכול חג השבועות לחול. וגם הסובר שבשבעה בסיון ניתנה תורה, רואה 'סימן יפה' במצב שבו חל החג ביום המדויק של מעמד הר סיני. הקישור של החג למתן תורה הוא, איפוא, דבר חיובי.

ב.לגבי 'עצרת' ויום הקהל'.

'עצרת' מתורגמת ע"י אונקלוס: 'כניש' ('וביומא שביעאה כניש קדם ה' אלקך'. דברים טז, ח) או 'כנישין' ('ביומא תמינאה כנישין תהון'. ויקרא כג, לו; במדבר כט, לה).

גם 'קהל' מתורגם מספר פעמים בשורש 'כנש', כגון: 'גוי וקהל גויים' - 'עם וכנישת שבטין' (בראשית לה, יא); 'לקהל עמים' - 'לכנשת שבטין' (שם כח, ג; מח, ד); 'מורשה קהלת יעקב' - 'ירותא לכנשת יעקב' (דברים לג, ד).

לגבי 'יום הקהל' (דברים ט, י, יד, יח, טז). אונקלוס מתרגם 'יומא דקהלא', ברם התרגום הארץ-ישראלי (המכונה 'יונתן') הוא: 'ביום כנישת קהלא (ט, י); 'ביומא דאתכנשו קהלא' (י, ד); 'ביומא דאתכנשו שבטיא למקבלא אורייתא' (יח, טז)..
הוא אומר:

הן עצרת' והן 'קהל', קשורים בתודעת דובר הארמית לשורש 'כנש'.

כדאי לציין שגם לחוקים המיוחדים של חג השבועות המודגשים בדברים טז, יש זיקה מיוחדת לעניינם של עשרת הדברות. זכירת העבדות במצרים המביאה להזדהות עם החלשים והנצרכים, כדרך שנאמר בדברות שבפרשת ואתחנן: 'לא תעשה כל מלאכה אתה ועבדך ואתך... למען ינוח עבדך ואתך כמור, וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים'...

המסר, הן בעשרת הדברות והן בציווי של חג השבועות, הוא להיטיב לעבדך כי גם אתה היית עבד, או כלשונו של הלל: 'דעלך סני לחברך לא תעבד', מה שהוגדר על ידי הלל כיסוד התורה כולה. בחג השבועות, זמן מתן התורה, מראים ישראל שאכן מעמד הר סיני הטביע בהם את חותמו להיות 'ביישנים', רחמנים וגומלי חסדים'.

קושיה: רונן אחיטוב

כמובן הכל נכון, אבל אין שום איזכור של תאריך, והרי גם בפרשת משפטים מוזכרת האחוזה עם העבדים והדאגה להם, ונזכר כי עבדים היינו במצרים, ואין מדובר שם על תאריך מסוים, למרות שכל הדברים נאמרו בסיני, כמובן.

כלומר, יש כמובן קשר בין שבועות, עבדים ודיניהם, ובין יציאת מצרים ועשר הדברות, אבל אין בכך שום ראיה לטענה שהתורה ניתנה דווקא בחג השבועות. במבט לאחור, לאחר שאנו יודעים על הקשר בזמנים, ניתן למצוא קשרים רבים; אבל אין בכך יותר מאשר דרשות יפות ומרוממות לב.